LIETUVA

Žmogaus teisių padėties Lietuvoje 2020 m. ataskaita

SANTRAUKA

Lietuvos Respublika yra konstitucinė, daugiapartinė, parlamentinė, demokratinė valstybė. Įstatymų leidžiamoji valdžia priklauso vienų rūmų parlamentui (Seimui), vykdomoji valdžia priklauso Respublikos Prezidentui. 2019 m. gegužę rengti prezidento rinkimai ir Europos Parlamento rinkimai bei spalio 11 ir 25 dienomis rengti Seimo rinkimai, vertinusių stebėtojų nuomone, iš esmės vyko laisvai ir sąžiningai.

Policija ir Valstybės sienos apsaugos tarnyba yra pavaldžios Vidaus reikalų ministerijai. Specialiųjų tyrimų tarnyba – pagrindinė su korupcija kovojanti institucija – yra pavaldi Prezidentui ir Seimui. Civilinės valdžios institucijos veiksmingai kontroliavo policiją, Valstybės sienos apsaugos tarnybą, kariuomenę ir Specialiųjų tyrimų tarnybą. Pasitaikė atvejų, kuomet saugumo struktūrose dirbantys pareigūnai piktnaudžiavo savo įgaliojimais.

Reikšmingi žmogaus teisių pažeidimai nustatyti kalėjimuose, kur sąlygos buvo žiaurios ir keliančios pavojų gyvybei.

Valdžios institucijos turėjo priemones, kurias galėjo panaudoti nustatant ir nubaudžiant žmogaus teises pažeidusius pareigūnus.

1 skyrius. Pagarba teisei į asmens neliečiamybę ir laisvei būti apsaugotam nuo:

a. Savavališko gyvybės atėmimo ir kitų neteisėtų ar dėl politinių motyvų įvykdytų žmogžudysčių formų

Pranešimų, kad valdžios institucijos ar jų atstovai būtų savavališkai ar neteisėtai atėmę gyvybę, negauta. Policija ir prokuratūra – šios dvi institucijos yra atsakingos tirti visus incidentus, susijusius su savavališku gyvybės atėmimu ar žmogžudystėmis, įvykdytomis neteisėtai ar dėl politinių tikslų.

b. Žmonių dingimo

Pranešimų apie asmenis, dingusius dėl valstybinių institucijų kaltės, negauta.

c. Kankinimų ir kitokio žiauraus, nehumaniško ar žeminančio elgesio ar bausmių

Konstitucija ir įstatymai tokį elgesį draudžia. Europos Tarybos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau – CPT) atstovai 2019 m. birželio mėn. publikuotoje ataskaitoje teigė girdėję apie galimai perdėtą kalėjimų prižiūrėtojų jėgos panaudojimą prieš kalinius Alytaus, Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose, siekiant numalšinti muštynes tarp kalinių.

Sąlygos įkalinimo ir kardomojo kalinimo įstaigose

Sąlygos kai kuriose įkalinimo ir kardomojo kalinimo įstaigose išliko prastos, neatitinkančios sanitarinių ir sveikatos priežiūros standartų.

Fizinės sąlygos. CPT 2019 m. ataskaitoje nurodė, kad sąlygos Alytaus, Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose neatitinka standartų. Visuose kalėjimuose kalintys asmenys, o ypač Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose, skundėsi dėl maisto kokybės ir ypač dėl jo kiekio. Minimalus leistinas kameros plotas vienam kaliniui yra 3 m^2, o grupinėse kamerose minimalus leistinas kameros plotas vienam kaliniui yra 3.5 m^2. CPT rekomendavo pakelti standartą iki atitinkamai 4 ir 6 m^2. CPT nuomone, perpildytos gyvenamosios patalpos prisidėjo prie smurto protrūkių tarp kalinių.

CPT atstovai išgirdo daug kaltinimų kalėjimų personalui dėl tyčinio fizinio smurto ir perteklinio jėgos panaudojimo Alytaus, Marijampolės ir Pravieniškių kalėjimuose. CPT vertinimu, fizinio smurto panaudojimą patvirtino medicininės išvados. CPT taip pat pažymėjo, jog kalėjimų personalas naudojo perteklinę jėgą, įskaitant smūgius kumščiais, spyrius ir smūgius lazdomis, malšinant tarp kalinių įsiplieskusio smurto protrūkius. CPT taip pat pranešė apie „išskirtinai žiaurų smurtą, žeminimą ir išnaudojimą tarp kalinių“ šiuose kalėjimuose. Be to, pranešama, jog kitų kalinių apsaugos siekę kaliniai turėjo praleisti mėnesius (dažniausiai šešis) ar net kelis metus mažose, paprastai nušiurusiose kamerose, laikantis itin skurdaus režimo (be veiklos, bendravimo ar ilgalaikių pasimatymų), kas *de facto* prilygsta kalėjimui vienutėje. Daugelis kalinių prisipažino CPT, jog stengdavosi pakliūti į vadinamuosius bausmės blokus, nes bijojo būti jėga priversti tapti narkomanais ir užsikrėsti ŽIV ar hepatitu C.

Reaguodama į 2019 m. CPT ataskaitą, Lietuvos Vyriausybė pažymėjo, jog visų rekonstruotų ir naujai pastatytų pataisos įstaigų gyvenamosiose patalpose sudarytos sąlygos, užtikrinančios, kad vienviečių kamerų gyvenamasis plotas būtų ne mažesnis nei 7 m^2, o daugiavietėse kamerose kiekvienam asmeniui būtų skirtas ne mažesnis nei 6 m^2 plotas. Siekiant išvengti smurto protrūkių, kaliniai nedelsiant izoliuojami ar perkeliami į kitą pataisos įstaigos sektorių.

Sausio 1 d. priimta Sveikatos draudimo įstatymo pataisa, išplėtusi privalomuoju sveikatos draudimu draudžiamų asmenų sąrašą, įtraukiant paramą kalinimo įstaigose laikomiems asmenims.

2019 m. rugsėjį Seimo kontrolierių įstaiga pranešė, jog Pabradės užsieniečių registracijos centre, kuriame apgyvendinami migrantai ir prieglobsčio prašytojai, sulaikyti musulmonai skundėsi dėl jų religinius įsitikinimus atitinkančio *halal* maisto stokos ir prastų sanitarinių sąlygų.

Administracija. Seimo kontrolierių įstaiga yra įstatymo įpareigota tikrinti sulaikymo įstaigas ir kitas institucijas. Seimo kontrolierių įstaiga paprastai tirdavo pagrįstus kalinių, imigrantų ir prieglobsčio prašytojų skundus ir bandydavo juos spręsti, dažniausiai pateikdama rekomendacijas susijusioms institucijoms ir prižiūrėdama jų įgyvendinimą. Pasak Seimo kontrolierių įstaigos, kalinimo įstaigos reagavo į visas jos intervencijas. 2019 m. birželį paskelbtoje CPT ataskaitoje nurodoma, kad incidento, kuomet 2017 m. Alytaus kalėjimo valdžia panaudojo smurtą prieš kalinius, tyrimas buvo „neefektyvus, ypač pradinėje stadijoje“.

Nepriklausoma stebėsena. Valdžios institucijos leido nepriklausomiems nevyriausybiniams stebėtojams vykdyti stebėseną. CPT lankėsi šalyje 2018 m. balandį ir paskelbė ataskaitą 2019 m. birželį.

d. Savavališkas areštas arba sulaikymas

Įstatymai draudžia savavališkai areštuoti ar sulaikyti asmenis, taip pat suteikiama teisė užginčyti arešto ar sulaikymo teisėtumą teismuose. Valdžios institucijos iš esmės šių reikalavimų paisė.

Arešto procedūros ir elgesys su sulaikytais asmenimis

Norint sulaikyti asmenį, paprastai turi būti išduotas teismo orderis, išskyrus tuos atvejus, kai asmenys pagaunami vykdant nusikaltimą. Teisėjai gali išduoti teismo orderį tik tuo atveju, jei pateikiami patikimi nusikalstamos veikos įrodymai. Prieš pateikiant formalius kaltinimus, policija gali sulaikyti įtariamuosius ne ilgiau nei 48 valandoms. Sulaikytieji turi teisę gauti informaciją apie jiems pareikštus kaltinimus arešto ar pirmosios apklausos metu. Valdžios institucijos paprastai šių reikalavimų laikėsi.

Sulaikytieji gali būti paleisti už užstatą. Šia teise buvo aktyviai naudotasi.

Sulaikytieji gali kreiptis į advokatą įstatymo numatyta tvarka. Neišgalintiems jo nusamdyti, advokatą parūpina valstybė. Sulaikytas asmuo turi teisę susitikti privačiai su pageidaujamu advokatu prieš pirmąją apklausą. Kai kurie sulaikytieji, kuriems valstybė skyrė advokatą, skundėsi, jog pirmąkart susitiko su juo tik per teismo posėdį. Taip buvo net ir tais atvejais, kai sulaikytieji prašė advokato tuojau po sulaikymo.

e. Atsisakymas suteikti teisę į nešališką ir viešą teismą

Konstitucijoje nustatyta, kad teismų sistema yra nepriklausoma. Valdžios institucijos paprastai gerbė teismų nepriklausomumą ir nešališkumą.

Teismo procesas

Konstitucijoje ir įstatymuose numatyta teisė į nešališką ir viešą teismą. Nepriklausoma teismų sistema paprastai šią teisę užtikrino.

Kaltinamiesiems taikoma nekaltumo prezumpcija. Taip pat jie turi šias teises: nedelsiant gauti išsamią informaciją apie jiems reiškiamus kaltinimus, būti teisiamiems ir dalyvauti nešališkame ir viešame teisme be nepagrįsto atidėliojimo, bendrauti su pasirinktu advokatu (arba valstybės skirtu advokatu), gauti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai, gauti nemokamas vertėjo paslaugas nuo kaltinimo pateikimo momento iki paskutinės apeliacijos. Kaltinamieji turi teisę užduoti klausimus prieš juos liudijantiems asmenims, pateikti juos ginančius parodymus ir įrodymus, taip pat jie neprivalo duoti parodymų prieš save ar prisipažinti kaltais. Jie turi teisę teikti apeliacijas.

Politiniai kaliniai ir sulaikytieji

Pranešimų apie politinius kalinius ar sulaikytuosius negauta.

Civilinių bylų nagrinėjimas ir teisių gynimo priemonės

Ieškovai gali pateikti ieškinį dėl teisinės pagalbos ar laikinų apsaugos priemonių nuo žmogaus teisių pažeidimų. Asmenys, kurių žmogaus teisės buvo galimai pažeistos, taip pat gali kreiptis į

Seimo kontrolierių įstaigą su prašymu išnagrinėti jų pateiktą skundą. Nors Seimo kontrolierių įstaiga turi teisę pateikti pažeidimą padariusiai institucijai tik rekomendacijas, jas institucijos paprastai įgyvendindavo. Asmenys, teigiantys, kad valstybė galimai pažeidė Europos žmogaus teisių konvenciją, ir pasinaudoję visomis galimomis teisinės gynybos priemonėmis šalyje, gali pateikti skundą Europos Žmogaus Teisių Teismui (toliau dokumente – EŽTT).

Nuosavybės grąžinimas

Vyriausybė yra priėmusi įstatymus ir įsteigusi tvarką spręsti bendruomenių nuosavybės grąžinimo klausimus. Pasak nevyriausybinių organizacijų (toliau dokumente – NVO) ir atstovavimo organizacijų, vyriausybė padarė nedidelę pažangą spręsdama su Holokausto laikotarpiu susijusius ieškinius, tarp jų ir pateiktus užsienio valstybių piliečių. 2011 m. įsteigtas filantropinis fondas, skirtas kompensuoti žydų tautos bendruomenėms už komunistų ir nacių konfiskuotą turtą. Fondo lėšomis buvo remiami paskiri asmenys ir žydų edukaciniai, kultūriniai, moksliniai ir religiniai projektai. Vadovaujantis vyriausybės ir žydų bendruomenės susitarimu, iki 2023 m. per fondą turės būti išmokėti 36 mln. eurų (43 mln. JAV dolerių). 2013 ir 2014 metais fondas atliko vienkartinę 870 000 eurų (1,2 mln. JAV dolerių tuometiniu valiutos keitimo kursu) išmoką Holokaustą išgyvenusiems asmenims. Likusi lėšų dalis, fondo valdybos sprendimu, buvo skirta paremti žydų edukaciniams, kultūriniams, moksliniams ir religiniams projektams. Kaip ir 2019 metais, minėtu tikslu į fondą buvo pervesta 3,6 mln. eurų (4,3 mln. JAV dolerių). Nuo įstatymo įsigaliojimo į fondą buvo pervesta 29.83 mln. eurų (36,04 mln. JAV dolerių). Žydų ir etninių lenkų bendruomenės toliau siekė kompensacijos už privačių asmenų nusavintą turtą, nes individualių ieškinių pateikti nebuvo galima nuo 2001 metų, vadovaujantis tuo metu galiojančiu įstatymu, kuris nebeleido Lietuvoje gyvenantiems piliečiams kreiptis dėl privačios nuosavybės restitucijos. Nepaisant 2011 m. įsigaliojusių Pilietybės įstatymo pataisų, sumažinusių kliūtis susigrąžinti šalies pilietybę, vyriausybė neatnaujino paraiškų teikimo laikotarpio nei minėtoms bendruomenėms, nei kitiems asmenims, kuriems buvo neleista teikti paraiškų dėl neatitikimo pilietybės reikalavimui. Be to, įstatymuose nėra numatytos restitucija ar kompensacija už turtą, po Holokausto likusį be paveldėtojo. Daugiau informacijos apie restituciją už Holokausto metu nusavintą turtą ir susijusius klausimus galite rasti Valstybės departamento *„Justice for Uncompensated Survivors Today (JUST) Act“* ataskaitoje Kongresui, publikuotoje 2020 m. liepos 29 d., paspaudę šią nuorodą https://www.state.gov/reports/just-act-report-to-congress/.

f. Savavališkas ar neteisėtas kišimasis į privatų ar šeimos gyvenimą, būsto neliečiamumo ir korespondencijos privatumo pažeidimai

Konstitucija minėtus veiksmus draudžia, tačiau gauta pranešimų, jog valstybės institucijos nepaisė šių draudimų.

Įstatymuose numatyta, kad norint apieškoti asmens patalpas, privaloma gauti teisėjo įgaliojimą. Draudžiama atsitiktine tvarka stebėti žmonių asmeninę komunikaciją: el. laiškus, trumpąsias žinutes ar kitomis skaitmeninio ryšio priemonėmis vykdomą komunikaciją. Lietuvos žmogaus teisių gynėjų grupės išreiškė įtarimą, jog valstybės institucijos neužtikrino tinkamo šio įstatymo nuostatų laikymosi. Iki rugsėjo 14 d. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija išnagrinėjo 710 skundų dėl privatumo pažeidimo, palyginus su 580 pareiškimų per pirmuosius devynis 2019 m.

mėnesius. Dažniausiai asmenų skunduose tvirtinama, jog vyriausybė, neturėdama jokio teisinio pagrindo, rinko ir paviešino jų asmeninę informacija, pvz., asmens kodus.

2 skyrius. Pagarba pilietinėms laisvėms

a. Žodžio ir spaudos laisvė

Konstitucijoje įtvirtinta laisvė reikšti įsitikinimus ir spaudos laisvė. Valstybės institucijos paprastai šias laisves užtikrino. Išvien veikiančios nepriklausoma spauda, veiksminga teismų sistema ir veiksminga demokratinė politinė sistema remia žodžio ir spaudos laisves.

Žodžio laisvė. Konstitucijoje įtvirtintas laisvės reikšti įsitikinimus apibrėžimas draudžia šmeižtą, dezinformaciją, neapykantos kurstymą, diskriminaciją ar neapykantą, nukreiptą prieš kitos tautybės, rasės, religijos ar socialinio sluoksnio asmenis. Neapykantos kurstymas prieš grupę asmenų yra baudžiamas įkalinimu iki dvejų metų. Smurto kurstymas prieš grupę asmenų yra baudžiamas įkalinimu iki trejų metų.

Nusikaltimu laikomas sovietų ar vokiečių nacistų nusikaltimų Lietuvai ar jos gyventojams neigimas ar stiprus sumenkinimas, taip pat genocido, nusikaltimų žmonijai ar karo nusikaltimų neigimas.

Spaudos ir žiniasklaidos, įskaitant internetinę žiniasklaidą, laisvė. Nepriklausomos žiniasklaidos priemonės buvo aktyvios ir jose buvo reiškiama įvairių nuomonių. Joms taip pat taikomi įstatymai, draudžiantys neapykantos kurstymą bei tarptautinių ir karo nusikaltimų smarkų menkinimą.

Šalyje draudžiama viešai skelbti medžiagą, kuri yra „žalinga nepilnamečių organizmui arba mąstymo procesams“ ir lytinę nepilnamečių prievartą ir priekabiavimą arba lytinius nepilnamečių santykius ar „lytinius santykius“ apskritai skatinanti informacija. Žmogaus teisių stebėtojai ir toliau kritikavo šį įstatymą. LGBTI organizacijos teigė, jog šio įstatymo pagrindu buvo ribojamos jų pastangos informuoti visuomenę LGBTI klausimais. Be to, jų teigimu, spaudos ir žiniasklaidos stebėseną vykdančios valstybinės įstaigos demonstravo išankstinį nusistatymą prieš turinį LGBTI tematika.

Cenzūra ir turinio apribojimai. Lietuvos radijo ir televizijos komisija (toliau dokumente – LRTK) turi teisę 72 valandoms nutraukti televizijos laidų, keliančių grėsmę visuomenės ir nacionaliniam saugumui, transliaciją. LRTK gali be teismo orderio nutraukti Europos Sąjungoje ar už jos ribų, Europos ekonominės erdvės šalyse, taip pat Europos šalyse, kurios yra ratifikavusios Europos Tarybos konvenciją dėl televizijos be sienų, sukurtų laidų transliaciją.

Liepos 8 d. vyriausybė uždraudė transliuoti penkis Rusijos RT televizijos kanalus, teigdama, jog taip įgyvendino ES sankcijas prieš RT generalinį direktorių Dmitrijų Kiseliovą.

Šmeižtą žodžiu ir raštu draudžiantys įstatymai. Įstatymuose numatyta, kad šalies Prezidento įžeidimas ar šmeižtas žiniasklaidoje yra nusikaltimas, už kurį skiriama bauda. Valstybės institucijos metų bėgyje baudos niekam neskyrė.

Interneto laisvė

Valdžios institucijos neribojo ir netrukdė interneto prieigos, nevykdė internetinio turinio cenzūros, taip pat negauta patikimų pranešimų, jog valstybės institucijos neteisėtai tikrintų asmeninę komunikaciją internetu.

Akademinė laisvė ir kultūros renginiai

Valstybės institucijos netaikė jokių akademinės veiklos ar kultūros renginių laisvės apribojimų.

b. Taikių susirinkimų laisvė ir laisvė vienytis į asociacijas

Vyriausybė paprastai neribojo taikių susirinkimų laisvės ir laisvės vienytis į asociacijas, išskyrus tuos atvejus, kai organizacijos buvo susijusios su sovietiniu laikotarpiu.

Laisvė vienytis į asociacijas

Nors įstatymuose nustatyta laisvė vienytis į asociacijas ir valstybės institucijos paprastai šios laisvės neribojo, tačiau Komunistų partija ir kitos organizacijos, siejamos su sovietiniu laikotarpiu, ir toliau buvo draudžiamos.

c. Religijos laisvė

Daugiau informacijos ieškokite Valstybės departamento *Tarptautinėje ataskaitoje apie religijos laisvę* šiuo adresu https://www.state.gov/religiousfreedomreport/.

d. Judėjimo laisvė

Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtinta judėjimo laisvė šalies viduje, laisvė keliauti į užsienį, emigruoti ir grįžti į tėvynę. Valstybės institucijos iš esmės šių teisių paisė.

d. Perkeltieji asmenys šalies viduje

Netaikoma.

f. Pabėgėlių apsauga

Vyriausybė bendradarbiavo su Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro (toliau dokumente – JTVPRK) biuru bei kitomis humanitarinėmis organizacijomis teikiant apsaugą ir paramą pabėgėliams, grįžtantiems pabėgėliams, prieglobsčio ieškantiems asmenims, pilietybės neturintiems asmenims ir kitiems panašioje padėtyje esantiems asmenims.

Prieglobsčio prieinamumas. Įstatymuose nustatyta, kokiais atvejais suteikiamas prieglobstis arba pabėgėlio statusas. Vyriausybė yra įsteigusi pabėgėlių apsaugos sistemą.

Saugi kilmės / tranzito šalis. Vadovaujantis ES Dublino III reglamentu, valdžios institucijos neleido asmenims, atvykusiems iš saugių kilmės ar tranzito šalių ir prašantiems suteikti prieglobstį, patekti į šalį. Tokie asmenys buvo grąžinami į kilmės ar tranzito šalį nenagrinėjus jų prašymų pagrindimo. Tačiau valdžios institucijos pritaikė išimtį, ES susidūrus su dideliais migrantų kiekiais į Europą.

Galimybės įsidarbinti. Paprastai pabėgėliams prieinamos galimybės įsidarbinti buvo statybos, svetingumo (restoranų), gamybos ir namų ruošos sektoriuose. Aukštos kvalifikacijos darbo vietoms buvo keliamas reikalavimas mokėti lietuvių, anglų ar rusų kalbas. Pagrindinės kliūtys pabėgėliams įsidarbinti buvo kalbų nemokėjimas, pagalbos įsidarbinti neturėjimas, išsilavinimo ir kvalifikacijos stoka.

Prieiga prie pagrindinių paslaugų. Pabėgėliai teigė, jog kalbos barjeras jiems trukdė gauti medicininę ir psichologinę pagalbą.

Ilgalaikės priemonės. Liepos 31 dienos duomenimis, Pabėgėlių integravimo centre gyveno 89 prieglobsčio prašytojai ir 2 perkeltieji asmenys. Šiuo laikotarpiu savivaldybių integracijos programose dalyvavo 402 asmenys (231 prieglobsčio prašytojas).

Laikinoji apsauga. Vyriausybė gali suteikti asmenų grupėms „laikinąją apsaugą“. Valstybės institucijos taip pat gali suteikti „papildomą apsaugą“ pavieniams asmenims, neatitinkantiems pabėgėlio statuso. 2019 m. valstybės institucijos suteikė laikinąją apsaugą 13-ai asmenų.

g. Asmenys be pilietybės

JTVPRK duomenimis, 2019 m. Lietuvoje gyveno 2 904 asmenys be pilietybės. Įstatyme numatyta, jog asmenims, gimusiems šalies teritorijoje arba legaliai joje gyvenusiems dešimt metų ir neturintiems jokios kitos valstybės pilietybės, leidžiama prašyti suteikti šalies pilietybę. Jie privalo turėti leidimą gyventi šalyje neribotą laiką, mokėti lietuvių kalbą, išmanyti šalies Konstituciją ir gebėti pasirūpinti savimi finansiškai.

3 skyrius. Laisvė dalyvauti politiniuose procesuose

Konstitucijoje įtvirtinta piliečių teisė rinkti šalies valdžią dalyvaujant laisvuose ir sąžininguose, visuotine ir lygia rinkimų teise bei slaptu balsavimu pagrįstuose, periodiškai rengiamuose rinkimuose.

Rinkimai ir dalyvavimas politinėje veikloje

Paskutinieji rinkimai. Prezidento rinkimai ir antrasis rinkimų turas, likus dviem daugiausiai balsų surinkusiems kandidatams, bei Europos Parlamento rinkimai vyko 2019 m. gegužę. Seimo rinkimai vyko spalio 11 ir 25 dienomis. Šiuos rinkimus stebėtojai įvertino kaip vykusius iš esmės laisvai ir sąžiningai.

Politinės partijos ir dalyvavimas politinėje veikloje. Šalies vyriausybė toliau draudė komunistų partijos veiklą.

Moterų ir mažumų dalyvavimas politinėje veikloje. Moterims ir mažumoms įstatymai nedraudžia dalyvauti politinėje veikloje, ir šia savo teise jos naudojosi. Spalio mėn. vykusiuose Seimo rinkimuose moterys iškovojo 38 mandatus iš 141 galimo – tai sudaro 27 proc. visų mandatų. Moterims atiteko 8 proc. ministrų portfelių.

4 skyrius. Valstybės pareigūnų korupcija ir nepakankamas veiklos skaidrumas

Įstatyme numatyta baudžiamoji atsakomybė už pareigūnų korupciją. Valdžios institucijos šį įstatymą iš esmės vykdė efektyviai. Pareigūnai kartais nebaudžiami dalyvavo korupcinėje veikloje. Korupcija išliko problemine sritimi.

Korupcija. Birželio 2 d. buvo suimtas Lietuvos verslo konfederacijos prezidentas Valdas Sutkus, Lietuvos bankų asociacijos prezidentas Mantas Zalatorius ir dar keturi asmenys, gavus informacijos, jog šie asmenys galimai tiesiogiai ir netiesiogiai dalyvavo didelio masto kyšininkavimo, prekybos įtaka, turto švaistymo ir dokumentų falsifikavimo veiklose.

2019 m. Specialiųjų tyrimų tarnyba pradėjo 47 ikiteismius tyrimus dėl korupcijos.

Finansinių duomenų atskleidimas. Įstatymuose numatyta, jog paskirtieji ir išrinktieji pareigūnai privalo kasmet deklaruoti turimą turtą ir gautas pajamas. Šios deklaracijos skelbiamos viešai. Už šio reikalavimo nevykdymą skiriamos administracinės nuobaudos.

5 skyrius. Vyriausybės požiūris į tarptautinių ir nevyriausybinių organizacijų atliekamus tyrimus dėl galimų žmogaus teisių pažeidimų

Nacionalinės ir tarptautinės žmogaus teisių gynimo grupės dirbo, atliko tyrimus ir skelbė savo išvadas žmogaus teisių pažeidimo klausimais iš esmės be valdžios institucijų apribojimų. Valstybės pareigūnai paprastai bendradarbiavo su šiomis grupėmis ir atsižvelgė į jų nuomonę.

Valstybinės žmogaus teisių institucijos. Seimo kontrolierių įstaiga turi tris mandatus: tirti skundus dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ar kitų žmogaus teisių pažeidimų viešojo administravimo srityje; įgyvendinti nacionalinę programą prieš kankinimus, vadovaujantis OPCAT fakultatyviniu protokolu; atlikti akredituotos nacionalinės žmogaus teisių gynimo institucijos, atsakingos už žmogaus teisių stebėseną ir ataskaitas, funkcijas, bendradarbiaujant su tarptautinėmis ir Lietuvos žmogaus teisių gynimo organizacijomis bei skleidžiant informaciją ir mokant apie žmogaus teises.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba yra nepriklausoma valstybės institucija, atsakinga už įstatyme numatytų teisių įgyvendinimą ir užtikrinimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga prižiūri, kaip užtikrinamos vaikų teisės ir teisiniai jų interesai. Kontrolierius, gavęs skundą arba savo iniciatyva, gali pradėti tyrimą dėl galimų vaiko teisių pažeidimų.

Seimo žmogaus teisių komitetas rengia ir nagrinėja įstatymų bei kitų teisės aktų projektus, susijusius su piliečių teisėmis, ir teikia valdžios institucijoms ir kitoms organizacijoms rekomendacijas dėl piliečių teisių apsaugos. Komitetas taip pat prižiūri Seimo kontrolierių įstaigos darbą.

6 skyrius. Diskriminacija, išnaudojimas socialiniu pagrindu, prekyba žmonėmis

Moterys

Iššaginimas ir smurtas artimoje aplinkoje. Įstatymuose nustatyta baudžiamoji atsakomybė už iššaginimą ir smurtą artimoje aplinkoje. Bausmė už smurtą artimoje aplinkoje priklauso nuo aukos sužalojimo sunkumo ir varijuoja nuo viešųjų darbų iki įkalinimo iki gyvos galvos. Per

pirmuosius aštuonis metų mėnesius valdžios institucijos gavo 63 pranešimus dėl iššaginimo. 2019 m. per tą patį laikotarpį gauti 77 pranešimai. Kaltais dėl iššaginimo pripažintiems asmenims paprastai skiriama nuo trejų iki penkerių metų laisvės atėmimo bausmė. Sutuoktinio iššaginimas nėra kriminalizuojamas jokiu atskiru įstatymu ir nėra jokių duomenų apie sutuoktinių iššaginimų mastą.

Įstatyme numatyta, kad valstybės institucijos gali nedelsdamos reaguoti į smurto artimoje aplinkoje atvejus. Pavyzdžiui, policijos ir kitų teisėsaugos institucijų pareigūnai, turintys teismo įgaliojimą, gali įpareigoti pažeidėjus gyventi atskirai nuo nukentėjusiųjų, vengti bet kokio kontakto su jais ir atiduoti visus turimus ginklus. Žmogaus teisių stebėsenos instituto duomenimis, 8 iš 10 aukų buvo moterys, tačiau įstatymas parengtas nesivadovaujant lyčiai jautriu požiūriu.

Smurtas artimoje aplinkoje išliko rimta problema. Per pirmus aštuonis metų mėnesius policija sulaukė 35 130 skambučių dėl smurto artimoje aplinkoje, pradėjo 7 006 ikiteisminius tyrimus, iš kurių 17 buvo susiję su žmogžudyste. 2018 m. apie 80 proc. visų smurto artimoje aplinkoje atvejų buvo susiję su smurtu prieš moteris.

Šalyje visą parą veikia telefono pagalbos linija ir yra 29 krizių centrai, skirti nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje. Teisingumo ministerija taip pat vykdė 2017-2020 metų veiksmų planą, skirtą smurto artimoje aplinkoje prevencijai ir paramai aukoms, ir metams skyrė 1,17 mln. Eur (1,4 mln. JAV dolerių).

Seksualinis priekabiavimas. Seksualinis priekabiavimas įstatymais draudžiamas.

Prievartinė populiacijos kontrolė. Įstatymais draudžiami priverstiniai abortai ir sterilizacija. Liepos mėn. Kauno apylinkės teismas skyrė 31 000 eurų (34 200 JAV dolerių) kompensaciją cerebriniu paralyžiumi sergančiai moteriai už tai, kad ją po gimdymo priverstinai sterilizavo Lazdijų ligoninėje.

Diskriminacija. Vyrų ir moterų teisinė padėtis yra lygi ir jie turi tas pačias teises. Tačiau moterys ir toliau patyrė nelygybę gaunant pensijos išmokas. Be to, fiksuotas žymus atotrūkis tarp vyrų ir moterų gaunamo atlygio, tad moterys susidūrė su didesne rizika patirti skurdą (žr. 7.d. skyrių).

Vaikai

Vaiko gimimo registravimas. Pilietybė gali būti įgyjama gimus šalies teritorijoje arba paveldima iš tėvų. Valstybės institucijos nedelsdamos registruoja visus gimusius kūdikius.

Vaikų išnaudojimas. Įstatymais draudžiamas bet koks smurtas prieš vaikus. Nors už seksualinę prievartą prieš vaikus įstatymuose nustatyta laisvės atėmimo bausmė iki 13 metų, ši problema išliko opi. Per pirmuosius aštuonis šių metų mėnesius Vidaus reikalų ministerija užregistravo 23 vaikų iššaginimo atvejus ir 171 atvejį, susijusį su kitomis vaikų lytinės prievartos formomis. Yra įsteigtas valstybinis vaikų reabilitacijos centras, kuriame teikiama medicininė ir psichologinė pagalba vaikams, tarp jų ir nukentėjusiems nuo įvairaus pobūdžio smurto. Be to, Vilniuje veikė centras, teikiantis teisinę, psichologinę ir medicininę pagalbą seksualinę prievartą patyrusiems vaikams ir jų šeimoms.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2019 m. buvo gauti 5 469 pranešimai apie smurtą prieš vaikus. Vaiko teisių apsaugos kontrolierius pranešė, kad per aštuonis šių metų mėnesius buvo gauti 392 skundai.

Per pirmus aštuonis metų mėnesius „Vaikų linija“ (vaikams ir paaugliams skirta pagalbos telefonu linija) sulaukė 105 415 vaikų skambučių ir atsakė į 77 944 skambučius. „Vaikų linija“ taip pat gavo ir atsakė į 385 vaikų laiškus, kuriuose išsakytos problemos varijavo nuo santykių su tėvais ir draugais iki smurto artimoje aplinkoje ir seksualinės prievartos.

Mažamečių ir priverstinė santuoka. Minimalus amžius susituokti yra 18 metų.

Seksualinis vaikų išnaudojimas. Asmenys, įtraukę vaiką į pornografinio pobūdžio renginį arba išnaudojantys vaiką pornografinės medžiagos gamybai, baudžiami iki penkerių metų laisvės atėmimo bausme (t. p. žr. 2.a. Žodžio ir spaudos laisvė). Asmenys, siūlantys nupirkti, įsigyti, parduoti, gabenti ar laikyti vaiką nelaisvėje baudžiami nuo 3 iki 12 metų laisvės atėmimo bausme. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus tarnyba pranešė, kad per aštuonis šių metų mėnesius buvo gautas vienas skundas dėl galimo seksualinio vaikų išnaudojimo. Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, per aštuonis šių metų mėnesius pareigūnai pradėjo nagrinėti 32 baudžiamąsias bylas dėl vaikų pornografijos. 16-os metų asmuo laikomas pakankamai suaugusiu sutikti arba nesutikti dalyvauti seksualinėje veikloje.

Globos namuose augantys vaikai. Iki rugsėjo 1 d. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus tarnyba gavo 4 skundus ir pradėjo vieną tyrimą dėl vaiko teisių pažeidimų globos namuose ir šeimynose.

Tarptautinis vaikų grobimas. Šalis yra pasirašiusi 1980 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Valstybės departamento metinę ataskaitą apie tarptautinį tėvų įvykdytą vaikų grobimą galite rasti šiuo adresu: https://travel.state.gov/content/travel/en/International-Parental-Child-Abduction/for-providers/legal-reports-and-data/reported-cases.html.

Antisemitizmas

Žydų bendruomenę sudarė apie 4 000 žmonių. Gauta pranešimų apie antisemitinius veiksmus internete ir viešose vietose.

Sausio 13 d. Seimo pastate nenustatytas asmuo priėjo prie Lietuvos žydų bendruomenės pirmininkės ir kreipėsi į ją žodžiais „maža žydų mergaite“ pridurdamas, kad jai nėra vietos Lietuvoje. Pirmininkės prašymu, prokuratūra pradėjo šio incidento tyrimą. Kaltinimai nebuvo pateikti.

Vasario 16 ir kovo 11 dienomis nacionalistų partijos organizavo mitingus šalies nepriklausomybei paminėti. Vasario mėn. vykusio renginio metu apie 1 000 asmenų žygiavo po Vilnių skanduodami ir nešdami vėliavas su Jono Noreikos, antisovietinio pasipriešinimo kovotojo, kolaboravusio su naciais ir dalyvavusio Holokausto žiaurumuose, atvaizdais. Kovo 11 d. vyko panašus žygis, sutraukęs apie 200 dalyvių.

Spalio 8 d. valstybės finansuojamas Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras savo Facebook paskyroje pasidalino įrašu, kuriuo buvo paminėtos 110-osios Jono Noreikos

gimimo metinės. Noreika buvo pagerbtas už tai, kad priešinosi sovietų ir nacių okupacijoms. Įraše nebuvo paminėta, kad Noreika kolaboravo su naciais ar kad dalyvavo Holokausto žiaurumuose. Taip pat nebuvo nurodyta, kad jis yra išleidęs brošiūrą, kurioje buvo remiamas antisemitiškas požiūris.

Gegužės 20 d. parlamentaras Audrys Šimas per komiteto posėdį atliko gestą, panašų į nacių pasisveikinimą. Lietuvos žydų bendruomenė paragino pradėti tyrimą dėl šio incidento. Seimo etikos ir procedūrų komitetas ištyrė šį atvejį ir nusprendė, jog Šimas pažeidė politiko elgesio kodeksą. Šimas už savo elgesį atsiprašė ir teigė, jog taip pakėlė ranką tik norėdamas prabalsuoti ir nesiekė imituoti nacių pasisveikinimo.

Birželio 26 d., Lietuvos žydų žudynių metinių minėjimo dieną, Vilniaus centre stovintis paminklas istorinei žydų asmenybei, dr. Cemachui Šabadui, buvo vandalų apipiltas baltais dažais ir rūgštimi. Tą pačią dieną ir vėliau, rugpjūčio 3 d., baltais dažais ir rūgštimi buvo subjaurotas Elijahu ben Solomono Zalmano, žinomo kaip Vilniaus Gaonas, biustas. Policija pradėjo ikiteisminius tyrimus. Užsienio reikalų ministras ir Vilniaus meras pasmerkė šiuos veiksmus.

Policijai buvo nurodyta imtis prevencinių veiksmų prieš neteisėtą veiklą, ypatingą dėmesį atkreipiant į tvarkos užtikrinimą istorinių, religinių ir kultūrinių švenčių metu.

Prekyba žmonėmis

Informacija apie prekybą žmonėmis pateikiama Valstybės departamento *ataskaitoje apie prekybą žmonėmis* šiuo adresu https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/ .

Neįgalieji

Įstatymu draudžiama neįgaliųjų diskriminacija, tačiau įstatymo reikalavimai nebuvo aktyviai vykdomi. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba nagrinėjo galimos diskriminacijos dėl negalios atvejus. Valstybės kontrolės Institucija 2019 m. ataskaitoje buvo nurodyta, jog trečdalis negalią turinčių žmonių susidūrė su skurdo rizika. Tai yra 10,7 karto daugiau nei bendras skurdo rizikos rodiklis (20,6 proc.). Audito ataskaitoje nurodyta, jog tik 13 proc. asmenų, kuriems reikalinga pagalba, gavo specializuotas paslaugas iš savivaldybių. 32-jose savivaldybėse nebuvo užtikrinta, kad bent 30 proc. viešųjų įstaigų, teikiančių socialines, švietimo, sveikatos ir kultūros paslaugas, būtų pritaikytos žmonėms su negalia. 34-iose savivaldybėse žmonės su negalia neturėjo prieigos prie viešojo transporto. 2019 m. tik 3,4 proc. savivaldybių interneto svetainių buvo pritaikytos žmonėms su negalia.

Įstatyme numatyta, kad visos privalomojo ir bendrojo lavinimo įstaigos turėtų būti pritaikytos mokiniams su negalia. Tradiciškai šalyje vaikams su įvairia negalia yra skirtos atskiros mokyklos. Birželio 30 d. Seimas pataisė Švietimo įstatymą, siekdamas eliminuoti vaikus su negalia, kuriems reikalingas apgyvendinimas ar pagalba mokantis, diskriminuojančias nuostatas. Vadovaujantis naujomis nuostatomis, kurios numatomos įgyvendinti palaipsniui ir pilnai įsigyvendinti 2024 m. rugsėjo 1 d., vaikai su negalia, kuriems reikalingas apgyvendinimas ir pagalba mokantis, galės lankyti bendrojo lavinimo mokyklas šalia savo gyvenamosios vietos, o mokyklos nebegalės atsisakyti jų priimti ir nukreipti į vadinamąsias specialiąsias mokyklas.

Įstatymas draudžia asmenims, pripažintiems neveiksniais, balsuoti ar kandidatuoti rinkimuose. Centrinės rinkimų komisijos duomenimis, 2019 m. 67 proc. balsavimo apylinkių buvo pritaikytos žmonėms su negalia.

Rugsėjo 9 d. Seimo kontrolierių įstaigos atstovai pranešė, jog Skemų socialinės globos namuose patikros metu rado už grotų laikomą žmogų. Policija pradėjo ikiteisminį tyrimą. Įstaigos direktorius buvo laikinai nušalintas nuo pareigų. Žmogaus teisių stebėsenos instituto duomenimis, psichosocialinę ar proto negalią turinčių asmenų perkėlimas iš valstybinių institucijų į bendruomeninius namus buvo pristabdytas.

Tautinės, rasinės ir etninės mažumos

Nors įstatymai draudžia diskriminuoti etnines ar tautines mažumas, visuomenės nepakantumas ir socialinė diskriminacija išliko. 2011 m. visuotinio surašymo duomenimis, etninių mažumų grupės, įskaitant rusus, lenkus, baltarusius, ukrainiečius, totorius, karaimus ir žydus, sudarė apie 14 proc. visų šalies gyventojų.

Lenkų mažumos atstovai (2011 m. visuotinio surašymo duomenimis, Lietuvoje jų gyveno apie 200 000) toliau reiškė nepasitenkinimą dėl draudimo naudoti lenkiškus rašmenis oficialiuose dokumentuose (pasuose) ir dėl to, kad trūksta įstatymų, ginančių tautinių mažumų teises.

2011 m. visuotinio surašymo duomenimis, romų populiaciją sudarė 2 115 asmenų (0,07 proc. visos šalies populiacijos). Romai ir toliau susidūrė su diskriminacija.

„Baltijos tyrimų“ 2019 m. atliktos apklausos duomenimis, 63 proc. lietuvių nenorėtų, kad romai gyventų jų kaimynystėje, o 65 proc. lietuvių neišnuomotų būsto romų tautybės žmogui. Romai teigė, jog darbdaviai nenori jų samdyti dėl stereotipinio mąstymo, dažnai skleidžiamo ir pačių teisėsaugos atstovų, jog romai platina narkotines medžiagas.

Švietimo ir mokslo ministerija pranešė, jog 2017 m. šalyje gyveno apie 1 000 romų vaikų iki 20 metų amžiaus. Iš jų, 431 vaikas lankė mokyklą. Rugpjūčio 28 d. Vilniaus savivaldybė paskelbė uždaranti Kirtimų gyvenvietę ir patvirtinanti naują romų integracijos planą 2020-23 metams. Pasak savivaldybės, naujajame plane numatyti sprendimai, kaip stiprinti romų švietimą, sveikatos apsaugą ir kultūrą, ypatingą dėmesį skiriant socialinės atskirties mažinimui (ypač moterų) ir įtraukimui į darbo rinką bei geresnei prieigai prie būsto.

Spaudoje buvo rašoma, jog kovo 16 d. Kaune du vyrai, vienas kurių buvo atvykęs iš Tadžikistano, užpuolė ir sumušė Tadžikų kilmės pabėgėlį Ilhomjoną Jakubovą, kuris anksčiau vadovavo opozicijai priklausančiai Tadžikistano islamo atgimimo partijai Sogdo provincijoje, Tadžikistane. Jakubovui buvo sutrenkta galva, sužeista nosis ir šonkaulis. Spaudoje rašoma, jog policija pradėjo tirti nusikaltimą dėl sumušimo ir sulaikė vieną užpuolikų bei apklausė antrąjį. Metų pabaigoje tyrimas tęsėsi.

Smurtas, kriminalizavimas ir kiti pažeidimai, nukreipti prieš kitos lytinės orientacijos ar lytinės tapatybės asmenis

Įstatymai draudžia diskriminaciją lytinės orientacijos pagrindu. Diskriminacija lytinės orientacijos pagrindu gali būti laikoma sunkinančia aplinkybe, kai padaromi nusikaltimai prieš

LGBTI asmenis. Įstatymuose vis dar nėra pripažinta lytinė tapatybė. Visuomenės požiūris į LGBTI asmenis daugeliu atvejų išliko neigiamas. LGBTI asmenys buvo stigmatizuojami, diskriminuojami, prieš juos naudojamas smurtas. 2019 m. „Baltijos tyrimų“ vykdytos apklausos duomenimis, trečdalis lietuvių nenorėtų, kad jų kaimynystėje gyventų LGBTI asmenys. Translyčiai asmenys buvo pažeidžiami ir reguliariai patyrė stiprų smurtą bei grasinimus susidoroti. Jie taip pat susidūrė su teisiniais barjerais ir diskriminacija gaunant medicininę pagalbą. Dauguma LGBTI asmenų nepranešdavo apie seksualinį priekabiavimą, nes nepasitikėjo policija.

ŽIV infekuotų ir AIDS sergančių asmenų diskriminacija

Pasak nevyriausybinių organizacijų, asmenys, užsikrėtę ŽIV ar sergantys AIDS, buvo toliau diskriminuojami. Jie patyrė diskriminaciją ieškodami darbo, į juos žvelgiama su baime ir pasibjaurėjimu. Vyriausybė nesiėmė jokių veiksmų.

7 skyrius. Darbuotojų teisės

a. Teisė vienytis į asociacijas, organizuoti kolektyvines derybas ir jose dalyvauti

Įstatyme numatyta teisė darbuotojams, išskyrus ginkluotąsias pajėgas, steigti ir jungtis į nepriklausomas profesines sąjungas, organizuoti kolektyvines derybas bei rengti teisėtus streikus. Įstatymais draudžiama darbdaviui diskriminuoti profesinės sąjungos steigėjus ir narius bei reikalaujama grąžinti į pareigas dėl dalyvavimo profesinės sąjungos veikloje iš darbo atleistus asmenis. Šios įstatymo nuostatos galioja ir darbuotojams iš užsienio.

Šioms teisėms taikomi tam tikri teisiniai apribojimai. Įstatymas draudžia palaikomuosius streikus. Įstatymuose taip pat draudžiama teisėsaugos pareigūnams, greitosios pagalbos ir kitiems su saugumu susijusiems darbuotojams organizuoti ir dalyvauti kolektyvinėse derybose ir streikuoti, tačiau jie gali jungtis į profesines sąjungas. Įstatymuose nėra numatyta alternatyvių procedūrų esmines paslaugas teikiantiems darbuotojams, kuriems visiškai ar iš dalies neleidžiama streikuoti, kaip nešališkai ir skubiai išsakyti savo reikalavimus ar pareikalauti, kad tokios procedūros būtų sukurtos.

Darbuotojų ir vadovų ginčus sprendžia Darbo arbitražas, sudaromas prie apylinkės teismo, kurio aptarnaujamoje teritorijoje yra įmonės arba kolektyvinio ginčo reikalavimus gavusio subjekto buveinė. Nors įstatyme numatyta, kad priimtas sprendimas privalo būti šalių vykdomas, tačiau jų teisės ir įsipareigojimai negali būti atšaukti, be to, teismai neprižiūri priimtų sprendimų vykdymo. Darbo kodekso procedūros apsunkina kai kurių darbuotojų galimybę surengti teisėtą streiką. Įstatymas draudžia rengti palaikomuosius streikus ir leidžia darbdaviams samdyti pakaitinius darbuotojus tam tikruose sektoriuose, siekiant užtikrinti būtinas paslaugas streikų metu.

Vyriausybė iš esmės gerbė laisvę jungtis į asociacijas, tačiau neužtikrino veiksmingo susijusių įstatymų įgyvendinimo. Už pažeidimus skiriamos baudos neatitiko už kitų įstatymų, susijusių su pilietinių teisių, tokių kaip diskriminacija, pažeidimą skiriamų baudų. Pasak Tarptautinės profesinių sąjungų konfederacijos, teismų sistema nepakankamai greitai nagrinėjo neteisėto atleidimo iš darbo atvejus ir nė vienam darbdaviui nė karto nebuvo pritaikytos įstatyme

numatytos sankcijos už profesinių sąjungų diskriminaciją. Šalyje nėra darbo byloms nagrinėti skirtų teismų ar teisėjų.

Darbdaviai ne visuomet paisė darbuotojų teisės organizuoti kolektyvines derybas ir jose dalyvauti, o vadovai neretai nustatydavo darbo užmokestį neatsižvelgę į profesinių sąjungų pageidavimus, išskyrus dideles gamyklas, kuriose veikė gerai organizuotos profesinės sąjungos.

b. Priverstinio arba privalomojo darbo draudimas

Įstatymais draudžiamas bet koks priverstinis ar privalomasis darbas. Valstybės institucijos paprastai veiksmingai taikė šį įstatymą. Už pažeidimus skiriamos bausmės atitiko už panašius sunkius nusikaltimus, pvz., pagrobimą, skiriamas bausmes.

Priverstinio darbo atvejų pasitaikė. Dauguma jų buvo susiję su lietuviais vyrais, priverstais dirbti užsienyje. Darbuotojai iš Baltarusijos, Rusijos ir Ukrainos, dirbantys ilgųjų reisų vairuotojais, statybininkais, laivų statytojais ar suvirintojais, susidūrė su priverstinio darbo rizika.

Informacija apie prekybą žmonėmis taip pat pateikiama Valstybės departamento *ataskaitoje apie prekybą žmonėmis* šiuo adresu www.state.gov/trafficking-in-persons-report/ .

c. Vaikų darbo draudimas ir jauniausias amžius įsidarbinti

Įstatymais draudžiamos visos sunkiausios vaikų išnaudojimo darbui formos. Įstatymuose nustatyta, kad asmuo gali pradėti dirbti beveik visus darbus nuo 16 metų, o nuo 14 metų leidžiama dirbti lengvus darbus, jeigu yra pateiktas rašytinis vaiko tėvų ar globėjų ir mokyklos sutikimas. Vyriausybė nėra sudariusi „lengvų darbų“ sąrašo. Įstatymuose reikalaujama nustatyti vaikams trumpesnį darbo laiką. Įstatymai vaikams leidžia dirbti iki 2 valandų per dieną arba 12 valandų per savaitę mokslo metais ir iki 7 valandų per dieną arba 32 valandų per savaitę atostogų metu. Įstatyme numatyta, kad pavojingu darbu laikoma bet kokia aplinka, kuri gali kelti pavojų darbuotojo sveikatai ar gyvybei, pvz., didelės statybos ar darbas su pramonėje naudojamomis cheminėmis medžiagomis. Vaikams iki 18 metų dirbti pavojingą darbą draudžiama. Bausmės buvo pakankamos atgrasyti nuo pažeidimų.

Valstybinė darbo inspekcija nagrinėja su jaunesnių nei 18 metų asmenų įdarbinimu susijusius skundus. Vyriausybė šias nuostatas įgyvendino veiksmingai, tačiau bausmės už nevykdymą neatitiko už panašius sunkius nusikaltimus, pvz., pagrobimą, skiriamas bausmes. Per pirmuosius aštuonis šių metų mėnesius inspekcija nustatė 16 neteisėto vaikų darbo atvejus statybų, žemės ūkio, mažmeninės prekybos, paslaugų ir gamybos sektoriuose.

d. Diskriminacija darbo ir profesinės veiklos srityje

Įstatymuose nustatytas reikalavimas, kad darbdaviai taikytų vienodo požiūrio principą visiems darbuotojams, tačiau konkrečiai nenurodo užsikrėtusių ŽIV ar kitomis užkrečiamosiomis ligomis sergančių asmenų, taip pat skirtingą lytinį tapatumą turinčių asmenų diskriminacijos. Įstatymas įpareigoja darbdavius laikytis lyčių lygybės ir nediskriminavimo principo, draudžiančio tiesioginę bei netiesioginę diskriminaciją, taip pat psichologinį smurtą ir seksualinį priekabiavimą. Darbdavys privalo taikyti tuos pačius atrankos kriterijus ir sąlygas samdydamas naujus darbuotojus; suteikti vienodas darbo sąlygas, profesinio augimo galimybes ir privilegijas;

taikyti vienodus atleidimo iš darbo kriterijus; mokėti vienodą algą už tą patį darbą ir už tos pačios vertės darbą; imtis priemonių užkirsti kelią psichologiniam smurtui ir seksualiniam priekabiavimui darbo vietoje.

Valdžios institucijos veiksmingai užtikrino įstatymo įgyvendinimą. Už įstatymo nevykdymą skiriamos bausmės atitiko su pilietinėmis teisėmis susijusiuose įstatymuose numatytas bausmes už, pvz., kišimąsi į rinkimus.

Įstatymas numato, kad diskriminavimas lyties pagrindu apima ir nėščių moterų bei motinų (besiruošiančių gimdyti ir žindančių) diskriminaciją. Pagyvenusios moterys susidūrė su skurdu, nes jų pensijos buvo nelygiavertės vyrų gaunamoms pensijoms. Taip pat egzistavo atotrūkis tarp vyrų ir moterų gaunamų atlyginimų.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba stebėjo, kaip įgyvendinami įstatymai dėl diskriminacijos. Iki rugsėjo 1 d. tarnyba gavo 14 skundų. Siekdama spręsti lyčių lygybės problemą, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, bendradarbiaudama su savivaldybėmis ir NVO, toliau vykdė projektus, stiprinančius vietos bendruomenes kovoje su smurtu lyties pagrindu bei sprendžiant lyčių lygybės problemas. Įstatyme numatytas amžius vyrams ir moterims išeiti į pensiją nėra tolygus.

NVO pranešė, jog romų tautybės, LGBTI ir ŽIV užsikrėtę asmenys susidūrė su socialine diskriminacija ir diskriminacija įsidarbinant (žr. 6 skyrių). Su diskriminacija įsidarbinant ir darbo vietų prieinamumu susidūrė ir asmenys, kuriems lietuvių kalba nėra gimtoji, bei negalią turintys asmenys.

e. Tinkamos darbo sąlygos

Statistikos departamento duomenimis, iki sausio 1 d. minimalus darbo užmokestis išaugo 9 proc. ir buvo aukščiau skurdo ribos.

Įstatyme nustatytas maksimalus viršvalandžių skaičius – 180 valandų, nustatomos skirtingos darbo sutarčių rūšys (nuolatinė sutartis, terminuota sutartis, laikinojo darbo sutartis, pameistrystės sutartis, projektinio darbo sutartis, darbo vietos dalijimosi darbo sutartis, darbo keliems darbdaviams darbo sutartis ir sezoninio darbo sutartis). Darbo saugos ir sveikatos standartai yra atnaujinti ir atitinkantys pagrindinių pramonės sričių reikmes. Darbo įstatymai galioja ir vietos, ir užsienio darbuotojams. Vyriausybė veiksmingai įgyvendino darbo saugos ir sveikatos įstatymus, o už jų nevykdymą skiriamos bausmės atitiko už panašius nusikaltimus, pvz., aplaidumą, skiriamas bausmes.

Valdžios institucijos veiksmingai užtikrino atitikimą šiems standartams visuose sektoriuose, įskaitant ir neformalius darbo santykius, kurie sudarė 25 proc. visos rinkos. Už darbo įstatymų įgyvendinimą atsakingoje Valstybinėje darbo inspekcijoje dirbo pakankamas skaičius darbuotojų įstatymų įgyvendinimui užtikrinti. Per pirmuosius aštuonis metų mėnesius inspekcija atliko 2 119 patikrinimų įmonėse ir kitose įstaigose. 80 proc. nustatytų pažeidimų sudarė visos algos neišmokėjimas, vėlavimas sumokėti algą ar prasta darbų sauga. Nepatenkinti tyrimo rezultatais darbuotojai galėjo juos apskųsti teismui. Valstybinė darbo inspekcija toliau rengė įmonių vadovams, vietos bendruomenėms ir ieškantiems darbo asmenims skirtus seminarus.

Seminaruose buvo mokoma, kaip užkirsti kelią ir pasipriešinti neteisėtiems darbo santykiams, kaip tvarkyti darbo sutartis ir buvo aiškinamos darbuotojų teisės.

Pasak Valstybinės darbo inspekcijos, daugiausia darbo užmokesčio, viršvalandinio darbo bei saugos ir sveikatos darbe standartų pažeidimų pasitaikė statybų, mažmeninės prekybos ir gamybos sektoriuose. Inspekcija gavo statybų ir gamybos sektoriuose dirbančių darbuotojų skundų dėl pavojingų darbo sąlygų. Iki šių metų spalio 1 d. Valstybinė darbo inspekcija užregistravo 2 533 nelaimingus atsitikimus darbe, įskaitant 22 mirtimi pasibaigusius nelaimingus atsitikimus, palyginus su atitinkamai 2 527 ir 25 nelaimingais atsitikimais 2019 metais. Daugiausia jų įvyko transporto, statybų, perdirbimo ir žemės ūkio sektoriuose. Siekdama spręsti šią problemą, Valstybinė darbo inspekcija toliau rengė inspektoriams mokomuosius seminarus techninių darbuotojų patikros srityje. Darbuotojai turi teisę reikalauti kompensacijos, jei dėl pavojingų darbo sąlygų pašlijo jų sveikata. Sveikatos apsaugos sektoriaus darbuotojai turėjo itin daug darbo ir susidūrė su didžiausia rizika per COVID-19 pandemiją.